

Dr. Kovács Tamás (altábornagy, legfőbb ügyész helyettese, katonai főügyész):

A BŰNÖZÉS ÉS A DEVIÁNS VISELKEDÉSI FORMÁK A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Előadásom címét nem én választottam, de elkövettem azt a hibát, hogy annak idején nem gondoltam át, hogy mi mindenről is kellene beszélnem, ha meg kívánnék felelni annak, amit ez a cím ígér.

A katonai ügyész ugyanis csak a katonák bűnözéséről szólhat felelősséggel, hiszen az egyéb deviáns megnyilvánulások vizsgálata nem tartozik ránk: a fegyelemsértések miatti eljárások törvényességét esetenként vizsgáljuk ugyan, de a fegyelemsértések elemzése a Magyar Honvédség Jogi Irodája Fegyelmi Osztályának a feladata; az öngyilkossági cselekmények vizsgálatát pedig már 3 éve rendőrségi hatáskörbe utalta a jogszabály.

Sőt, a katonák bűnözéséről sem tudok minden tekintetben teljes képet adni, mert a katonai büntetőeljárásra a fegyveres erők (Magyar Honvédség, Határőrség) tagjai által elkövetett katonai bűncselekményeken kívül csak a szolgálati helyen vagy a szolgálattal összefüggésben elkövetett köztörvényi bűncselekmények tartoznak.

Az úgynevezett magánéleti bűncselekményekről csak felületes, elsősorban statisztikai ismereteink vannak.

Végül az előzetes mentegetőzés keretében megemlítem még, hogy a Katonai Főügyészség információs részlege képes ugyan sokrétű statisztikai összefüggések kimutatására, de a kriminológia tudományos igényeinek megfelelő kutatások meghaladnák lehetőségeinket, felkészültségünket, de tulajdonképpen feladatunkat is.

Természetesen a büntetőeljárás törvény előírásainak megfelelően minden ügyben törekszünk a bűncselekmény elkövetését elősegítő vagy megkönnyítő körülmények feltárására, a bűncselekmények indítékai, motívumai, valamint a minőségre kiható, vagy a büntetés kiszabás körében releváns körülmények, elkövetési módok, stb. tisztázására, azaz, ahogy kicsit pontatlanul mondja a szakzsargon: az okutatásra, s időnként elemezzük statisztikai adatainkat is; az azokból lesűrhető következtetéseket pedig megosztjuk a katonai vezetéssel, és más módon is hasznosítjuk ún. bűnmegelőző munkánkban.

Engedelmükkel most is ilyesmire vállalkoznék; tájékoztatást szeretnék adni a Magyar Honvédség 1996. évi bűnügyi helyzetéről, az utóbbi évek tendenciáiról, s szeretném felhívni a figyelmet néhány olyan összefüggésre, amely talán érdemes lehet a kriminológusok érdeklődésére, s talán elmélyültebb kutatásokat is inspirálhat.

A hadsereg bűnügyi helyzetének megértéséhez megítélésem szerint elkerülhetetlen a hadsereg általános helyzetének áttekintése, a hadseregben lezajlott folyamatok felemlítése.

A politikai rendszerváltáskor a magyar hadsereg létszáma meghaladta a 143 ezret. Nyilvánvaló volt, hogy az ország reális anyagi lehetőségeit meghaladta ez a nagyságrend, másrészt a bipoláris világrend felbomlásával alapvetően megváltozott Európa politikai arculata és biztonsági helyzete.

Az országban lezajlott politikai és gazdasági rendszerváltás szükségszerű velejárójaként szükségessé vált tehát először a hadseregben a létszámcsökkentés, majd a Magyar Honvédség átalakítása, illetve a haderőreform.

1995. december 1-jén kezdődött meg a Magyar Honvédség átalakítása, de addigra már 50 ezer fővel csökkent a honvédség létszáma.

Az elmúlt év végére a Magyar Honvédség létszámcsökkentése megközelítően befejeződött:

a hivatásos állomány létszáma:	15000 fő	(a felénél valamivel több a tisztt)
a szerződéses katonák száma:	2500 fő	
a sorállomány létszáma:	30000 fő	
a hallgatók létszáma:	1500 fő	
Összesen:	49000 fő	
	+14000 fő közalkalmazott	

Természetesen a létszámcsökkentés szervezeti átalakítások (közte katonai szervezetek megszüntetése, áthelyezése) közepette ment végbe, s mindezek miatt érzékelhető volt bizonyos elbizonytalanodás a hivatásos állomány köreiből, de egzisztenciális problémák is jelentkeztek; mindez pedig határozottan kedvezőtlenül hatott a hivatásos katonák fegyelmelkező, nevelő munkájára.

Egyébként a hivatásos állomány létszámának csökkentése nemcsak mennyiségi változást jelentett, több katonai kultúrában, szakmában a minőség is romlott, hiszen a jól felkészült fiatal, fegyelmezett szakemberek iránt nagy volt a kereslet.

Az átszervezésekkel járó csapatmozgatás természetesen az anyagi eszközök mozgatásával is járt, ez pedig kedvezett a vagyoni bűncselekmények elkövetőinek.

A honvédelmi költségvetés gondjai miatt is a katonai szervezetek egyfajta gazdálkodásra, bizonyos összegek "kitermelésére" kényszerültek, de erre részben felkészületlenek voltak, részben a jogi szabályozottság is hiányos volt, s egyre több bűnre csábító alkalom kínálkozott. (Lásd: az ún. olajezredesek ügyét.)

Az ország demokratikus légkörének öröndetes javulása, a szólásszabadság kiteljesedése a hadseregben néha szabadosságba csapott át, néha pedig a különböző szintű elöljárók ellenállásába ütközött, s ez a függelmi viszonyok romlásához vezetett.

Mindezek a körülmények közvetlenül hatottak a Honvédség fegyelmére, de a Honvédség, mint a magyar társadalom része, természetesen nem lehetett mentes a

társadalomban zajló más folyamatok nemegyszer negatív hatásaitól sem.

Mindannyian tapasztalhattuk, hogy igaznak bizonyultak Szabó András 1972-ben írt szavai: "...a társadalmi-gazdasági fejlődés bűnözést provokáló hatású folyamat".¹

S nem feledkezhetünk meg még egy nagyon fontos dologról: a katonai bűnözésből több mint 90 %-kal részesedő sorkatonák életkoruknál fogva szinte kivétel nélkül az ún. fiatal felnőttek közé tartoznak, legtöbbször éppen csak kinőtt a fiatalokból.

A Legfőbb Ügyészség Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztálya egy nem régi tanulmányából kiderül, hogy a fiatalok devianciája 1996-ban lényegében nem változott; továbbra is a durva, erőszakos, esetenként brutális elkövetési mód a bűncselekményeik jellemzője; másrészt gyakori a csoportos, illetve a sorozat-elkövetés, s növekedett a kábítószeres bűnügyek száma.

Már itt előrebecsölöm, hogy a katonai életviszonyok közé került fiatalok bűnözési adatai ennél jóval kedvezőbbek.

A fiatalok és a fiatal felnőttkori bűnözés kriminológiai tényezői ugyanis a sorkatonai szolgálatot teljesítők körében csak korlátozottan érvényesülnek. A katonai szolgálat rendezettsége, szabályozottsága, ellenőrzöttsége, fegyelmezettsége mind a bűnelkövetés lehetőségét csökkenti, de a katonai szolgálatra alkalmasak és behívhatók közé elvileg eleve nem kerülhetnek a betegek, a mentális, pszichés zavarokkal küszködők, az analfabéták, a nagyon aluliskolázottak, a nagyon hátrányos helyzetűek, s bizonyos "szint" felett a büntetettek. A sorkatonai állomány tehát fiatal felnőttekből áll ugyan, de annak átlagát meghaladó egészségügyi, erkölcsi állapotú és még a szabadidős problémájuk is kevesebb.

Mindezek előrebecsölése után a statisztikai mutatók érthetősége érdekében már csak utalásszerűen említem azokat a jogszabályváltozásokat, amelyek szintén befolyásolják statisztikai adataink alakulását.

1990. március 1-jével a katonai büntetőeljárás hatályát radikálisan szűkítette a törvény: csak a katonák (honvédség,

határőrség tényleges állományú és a rendőrség hivatásos állományú tagjai) által elkövetett katonai bűncselekmények tartoztak ide, az 1990 júniusi közkegyelem pedig ezek jórészére is vonatkozott. (Emiatt az 1990-es év az 1989-eshez, az 1991-es év pedig az 1990-eshez nem volt hasonlítható.)

1992. január 1-jével újra változtak a hatásköri szabályok: azóta az említett katonai bűncselekményeken kívül a fegyveres erők tagjai által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekmények miatt is mi járunk el. (Így tehát ez az év sem hasonlítható az előző évhez.)

1993. május 15-én lépett hatályba a büntető jogszabályok novellája (1993. évi XVII. törvény), amely megszüntette a katonai vétségek tekintetében az ún. parancsnoki kívánatot és a katonai bűncselekmények fegyelmi úton való elbírálásának lehetőségét, s ugyanakkor dekriminalizáló jelleggel módosította az önkényes eltávozás és a szolgálatban kötelességszegés törvényi tényállását; az előbbi esetében 24 órát meghaladó helyett 48 órát meghaladó önkényes távollétet fenyeget, az utóbbinak pedig a keretjellegét szüntette meg, s így szűkítette a tényállást. Ezt követően tehát - de csak a II. félévre vonatkozóan - már jelentkeztek statisztikánkban az addig ott nem nyilvántartott, parancsnoki hatáskörben elbírált bűncselekmények, másrészt viszont csökkent az önkényes eltávozások és a szolgálatban kötelességszegések száma.

(Ez az év sem volt tehát összehasonlítható az előzővel, de 1994. évvel sem, hiszen akkor már egész évre hatottak az említett változások.)

A rendszerváltás óta eltelt időszakból tehát először az 1994-es és 1995-ös év összehasonlítása volt lehetséges, bár az időközben folytatódó létszámcsökkentés befolyását nem tudtuk mérni. Ugyanez vonatkozik az 1995-96. évek statisztikai adatainak összevetésére is.

A katonai bűnözésre vonatkozó adatok összehasonlításának nehézségei ellenére is kijelenthetjük, hogy a katonák köztörvényi bűnözésének növekedése csak némi fáziskéséssel következett be, s az ország bűnözési helyzetét jellemző emelkedés mértékét sem érte el.

Közismert, hogy a hazai bűnözésben az 1990-ben bekövetkezett robbanásszerű emelkedés (az előző évhez képest több mint 50 %-kal: 341.000-re nőtt a bűncselekmények száma) után tartósan magas szinten állandósultak a bűnözés volumenét jelző szám adatok.

(1991: 440.000; 1992: 447.000; 1993: 401.000; 1994: 389.000; 1995: 502.000; 1996: 466.000 bűncselekmény)

A katonai ügyészségek által folytatott büntetőeljárások tényadatai a katonai kriminalitás területén az utolsó 3 évben jelentősebb változást nem mutattak.

A Magyar Honvédség állományába tartozó katona bűnelkövetők száma 1994-ben 2313, 1995-ben 2248, 1996-ban pedig 2273; az általuk elkövetett bűncselekmények száma pedig ugyanezekben az években: 3025, 2863, illetve 3063 volt.

A katonák által elkövetett bűncselekmények számában a lényeges változás 1993 májusától következett be. Az 1992. évi tényt számokhoz képest 1996-ban 1222-vel több bűncselekmény elkövetését állapítottuk meg, s a növekménynek csak 2/3-ára ad magyarázatot az, hogy 1993-ban megszűnt a bűncselekmények elbírálására vonatkozó parancsnoki hatáskör. A másik 1/3 a köztörvényi bűncselekmények számának 45 %-os növekedéséből adódik.

1996-ban a 2273 katona (+ 1,1 %) által elkövetett 3063 bűncselekmény az előző évinél 200-zal volt több (+ 6,9 %). A statisztikai átlag szerint tehát a katonák naponta 8,3 bűncselekményt követtek el.

A bűncselekmények 58 %-a (1671) katonai bűncselekmény volt, azaz e téren csekély mértékű, 1,7 %-os csökkenést regisztrálhattunk, ami azért nem jelentéktelen mégsem, mert a megelőző évi 10 %-os csökkenés folytatásának tekinthető.

Érdemes röviden megvizsgálni a katonai bűncselekmények megoszlását.

- A legnagyobb részarányt (48 %-ot) a szolgálatban kötelességszegések és a szolgálati feladat alóli kibúvások képviselték; ezek száma lényegtelen eltéréssel megegyez a 1994. és 1995. évi adatoknak.

Az elkövetési magatartások döntő többsége a szolgálati hely elhagyása volt, és egyforma (17-18 %-os) arányban fordult elő a szolgálatban elalvás és szeszital fogyasztás. Kétségtelen, hogy a létszámcsökkentés következtében és a használaton kívüli katonai objektumok kötelező őrzés-védelme miatt egyes katonákra rendszeresen jut fárasztó, monoton, és sokszor értelmetlennek látszó, kevésbé ellenőrzött szolgálat, de az elkövetési magatartások megoszlása mégsem elsősorban a fásultságra, hanem általában a szolgálati morál romlására utal.

- Ki kell emelni, hogy az ún. kibúvós bűncselekmények száma örvendetesen csökkent. 1990-ben még 137-en követtek el szökést (azaz a szolgálati helynek a katonai szolgálat alóli végleges kivonás céljából való elhagyását), de tavaly csak 21 ilyen bűncselekmény miatt jártunk el. Hasonlóan látványosan csökkent az önkényes eltávozások száma az 1990. évi 419-ről a tavalyi 81-re.

Mindennek az okai nyilvánvalóak: Egyre inkább ismert a sorkötelesek körében a fegyver nélküli katonai szolgálat, illetve a polgári szolgálat lehetősége, így azon fiatalok többsége, akik a kötelező katonai szolgálattal szemben eleve ellenérzésekkel viseltetnek, már nem kerül olyan helyzetbe, hogy beilleszkedési problémáit bűncselekmény elkövetése útján oldja fel. Másrészt a sorkatonák jogainak kiszélesítése, az immár alanyi jogon biztosított kimaradások és eltávozások is a jogtalan, önkényes eltávozások ellen hatnak. Végül emlékeztetek arra a már említett, 1993 májusi törvényi tényállás módosítására, amely 24-ről 48 órára emelte a büntetendő jogtalan távollét idejét.

- Tárgyi súlya és erőszakos jellege miatt külön kell említeni az előjáró elleni erőszak büntetettét: 66 katonára 87 ilyen bűncselekményt követett el; ez az összes katonai bűncselekménynek mindössze 5,2 %-át tette ki. Figyelmeztető azonban, hogy az ilyen bűncselekményt elkövető katonák felelőtlen állapotban voltak.

- A katonai bűncselekmények értékelése során - végül, de egyáltalán nem utolsó sorban - külön kell szólni a szolgálati visszaélésekről és az alárendelt megsértésekről, amelyek elkövetői magatartása nagyon hasonló, hiszen az ilyen bűncselekmények többségét a sorkatonák egymás közötti durvasága, különösen az újoncok megalázása, bántalmazása valósítja meg; a jogi minősítés különbözősége azon múlik, hogy az elkövető a sértettnek előjárója-e vagy csak szolgálatilag kedvezőbb helyzetben lévő ún. öregkatona.

Az ilyen bűncselekmények (492) az összes katonai bűncselekmények 29,4 %-át tették ki, és ezek 98 %-át sorkatonák követték el. A sértettek mindegyike az újoncok vagy más, "elesettebb" katonák közül kerültek ki, akiket a tisztetek vagy az ún. öregkatonák tiltott módon, tiltott eszközökkel "neveltek", szóbeli sértésekkel, sokszor tettelegességgel megaláztak, gyötörték, nekik gyakran súlyos lelki gyötrelmeket okoztak. 1992-ben 151 ilyen bűncselekmény miatt jártunk el, 1994-ben 593-ra nőtt a számuk (elsősorban a már többször említett ok miatt), ez 1995-ben közel 20 %-kal (476-ra) csökkent, tavaly viszont valamivel újra nőtt (492). Nem hiszem, hogy helyes lenne ezeket az adatokat úgy értékelni, hogy a 30 ezres sorállománynak mindössze kb. másfél százalékát érintik az ilyen bűncselekmények. Helyesebb az a megközelítés, hogy egy zászlóaljnyi katonát ért azok miatt súlyos sérelem, s emiatt több mint 200 katonára került bíróság elé.

Figyelemre méltó, hogy a szolgálati visszaélésekért felelősségre vont sorkatonák (174) fele már több mint 9 hónapi szolgálat teljesítése után követte el a bűncselekményt, s mindössze 8-an voltak olyanok, akik még nem voltak 6 hónapja katonák a bűncselekmény elkövetésekor. Hasonló arányokat lehet kimutatni az alárendelt megsértését elkövető sorkatonák (43) vonatkozásában is: szolgálatuk első 6 hónapjában mindössze ketten követtek el ilyen bűncselekményt, illetve az elkövetők 40 %-a volt már túl ekkor a katonai szolgálatból 9 hónapon.

Sajnos a katonai szolgálatból hátralevő idő rövidségére tekintettel a bíróságok szinte automatikusan csak néhány napos végrehajtandó, vagy felfüggesztett szabadságvesztést szabnak ki,

sőt gyakran csak intézkedést alkalmaznak. Az én véleményem szerint az ilyen - egyébként köztörvényi bűncselekményi elemeket is magukban foglaló - katonai bűncselekmények miatt szigorúbb ítélkezésre lenne szükség, de az is kétségtelen, hogy az ilyen bűncselekmények megelőzése elsősorban összehangolt parancsnoki intézkedéseket igényel. Tapasztalataink szerint az ilyen bűncselekmények okai között az agresszivitás, az összezárt fiatal férfiak közötti feszültségek, bizonyos diákotthoni szokások durvább formában való átvitele, katonai hagyományok átörökítése, bizonyos filmhatások és - szerencsére csak néha - perverzítások mutathatók ki. Bizonyos ilyen értelmű vádakkal szemben hangsúlyozom azonban, hogy nem a magyar hadsereg jellemző bűncselekmények ezek, hiszen más országok katonai jogászai is küzdenek ezzel a problémával, és nem is csak a térségünkben. Éppen ezek a tapasztalatok indítottak bennünket arra, hogy e tárgyban nemzetközi katonai büntetőjogi konferenciát szervezzünk, ahol nemcsak büntetőjogi, hanem katona-szociológiai, kriminológiai, pszichológiai és alkotmányjogi megközelítésből kívánjuk e témát megtárgyalni.

Talán jelez valamit, hogy 15 országból jönnek vendégek, s előadásra jelentkezett például a spanyol, a dán, a görög, az amerikai, az angol, a holland kolléga is.²

A katonai bűncselekmények megoszlásának áttekintése után röviden szeretnék csak szólni néhány - a kriminológusok érdeklődésére talán érdemes - körülményről.

A katonai bűncselekményt elkövető katonák 90 %-a sorkatona, 182 fő pedig nem sorállományú volt.

Az ilyen bűncselekmények sértettjei közül egy meghalt (az ismert ercsi esetről van szó), 35-en megsérültek.

A katonai bűncselekményt elkövetők közel 17 %-a ittas állapotban volt.

A katonák által elkövetett köztörvényi bűncselekmények (42,2 %) száma (1392) közel 20 %-os növekedést jelez.

A katonák köztörvényi bűncselekményeinek száma egyébként az 1992. évi 961-ről tavaly 1392-re nőtt, s erre a közel 50 %-os növekedésre nincs olyan magyarázat, mint a katonai bűncselekmények számának emelkedésére. E köztörvényi bűncselekmények a hatásköri szabályok szerint azért kerültek katonai büntetőeljárás alá, mert

- 8 %-uk katonai bűncselekménnyel volt halmazatban,

- 11 %-uk a szolgálattal függött össze,

- 75 %-ukat szolgálati helyen követték el,

- 6 %-ukat a katona magánéletben követte el ugyan, de valamilyen összefüggés címén katonai eljárás alá tartoztak (pl. próbaidő alatt követték el).

A köztörvényi bűncselekményeknek 20 %-át nem sorállományú katona követte el. A köztörvényi bűncselekmények között dominálnak a vagyon elleniek (843), amelyek részesedése meghaladja a 60 %-ot. Ez jobb képet mutat ugyan, mint az országos statisztika 78 %-a, de mi inkább arra a tényre figyeltünk fel, hogy az 1995. évit 689 esethez képest jelentősnek mondható (22 %-os) az emelkedés, különösen azért, mert az előző évi 37 millióval szemben tavaly 148 millió forint kár keletkezett a vagyon elleni szándékos bűncselekmények miatt.

A vagyon elleni bűncselekmények 80 %-a lopás volt, és gyakorinak mondható a társas elkövetés. A lopásokat egyébként zömmel a honvédségi vagyon sérelmére követték el; elsősorban ruházati, elektronikai, élelmezési anyagokat, üzemanyagot, szerszámokat, felszerelési tárgyakat loptak.

Az ilyen bünelkövetést elősegítő okok vizsgálata során azt állapíthattuk meg, hogy az őrzés-védelem hiányosságai, az ellenőrzések lazaságai, a nagyarányú anyagmozgatás mind lehetőséget teremtett, de az állandónak mondható "civil" kereslet szerepe sem elhanyagolható. A sorállományú katonák között egyre többen egyre súlyosabb anyagi nehézséggel küszködnek. Az 1996-ban büntetőjogilag felelősségre vont sorkatonák 36 %-a vallotta magát munkanélkülinek, 5 %-uk pedig nő, családos volt. Ezek az adatok jeleznek valamit, még akkor is, ha nem vizsgáltuk ilyen szempontból külön a vagyon elleni bűncselekmények elkövetőit. Amint más összefüggésben már említettem, a katonák

- ha nincsenek szolgálatban - a kiképzés-mentes időben bármikor (sőt: civil ruhában) elhagyhatják a laktanyát. A szabad kijárás, a szórakozás azonban pénzt igényel; nem ritkán ez a bűncselekmény oka. A hivatásos állomány körében esetenként komoly létfenntartási gondok jelentkeznek, s ha megélhetési bűnözésről nincs is szó, az már előfordult, hogy hivatásos katona a hónap végén konzervet, a nagy hidegekben fűtőolajat lopott.

A katonák által elkövetett többi köztörvényi bűncselekmény már nagy szóródást mutat, s különösebb következtetésre nem ad lehetőséget. Talán azt érdemes kiemelni, hogy a kábítószerrel visszaélések kis száma (7 eset) nem ad még igazán okot a nyugtalanságra, de jelzi, hogy számolni kell e bűncselekmény "begyűrűzésével". A lőszerrel és lőfegyverrel visszaélések száma (29) 1990 óta ilyen nagyságrend körül hullámzik; de nyilvánvaló, hogy a fegyverek, lőszer, stb. tartására, kezelésére, felhasználására, okmányolására, ellenőrzésére vonatkozó szabályok maradéktalan betartására van szükség, hiszen a társadalom bizonyos "rétege" felől fokozódó érdeklődés, kereslet tapasztalható.

A kép teljessége érdekében a következőkben rövid tájékoztatást adok a Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai alapján a katonák ún. magánéleti bűncselekményeiről.

1996-ban katonák összesen 649 szolgálattal nem összefüggő köztörvényi bűncselekményt követtek el (sorkatonák 536-ot, nem sorállományú katonák pedig 113-at).

Ezen belül domináltak a vagyon elleni bűncselekmények (245), de érdekes, hogy amíg a sorkatonák által elkövetett magánéleti bűncselekmények 42 %-át teszik ki a vagyon elleni bűncselekmények, addig a nem sorállományú katonák esetében ez az arány csak 18,5 %.

A másik számottevő csoport a közlekedési bűncselekményeké (194), amin belül legnagyobb az ittas vezetések száma volt (140). Itt a helyzet fordított, a sorállományú katonák magánéleti bűncselekményei közül 25 %-kal

részesednek a közlekedések, a nem sorállományú katonák esetében pedig 52 %-kal. Mindkét állománykategóriában 72 %-ot tesz ki a közlekedési bűncselekményeken belül az ittas vezetések száma.

A harmadik jelentősebb bűncselekmény csoport a közrend ellenieké (135), amelyek többségét (118-at) a sorkatonák követték el. Az ide tartozó bűncselekmények közül egyébként 102 volt a garázdaságok száma, ebből 95-öt sorkatonák valósítottak meg.

A sorállományú katonák bűncselekményei módot adtak egy másik csoportosításra is, kigyűjtöttük ugyanis az erőszakos jellegű bűncselekményeket. Az a némileg meglepő tény derült ki, hogy a sorkatonák magánéleti bűncselekményeinek 37 %-át kitevő, összesen 200 bűncselekmény elkövetése történt valamilyen mértékű erőszakkal. (32 testi sértés, 5 hivatalos személy elleni erőszak, 95 garázdaság, 49 betöréses lopás, 5 rablás és 14 szándékos rongálás.) A katonai bűncselekmények (előljáró elleni erőszak) "csak" 66 katona követett el: e 87 bűncselekmény pedig a katonai bűncselekmények csak 5,2 %-át teszi ki.

Nem lenne teljes ez a tájékoztatás akkor, ha nemoznánk külön a nem sorállományú (hivatásos, továbbsholgáló és szerződéses) katonáknak a katonai büntetőeljárásban elbírált bűncselekményeiről.

1996-ban összesen 256 nem sorállományú katona (90 tiszt, 20 zászlós és 146 tiszthelyettes, illetve tisztos) követett el összesen 442 bűncselekményt. Meg kell jegyeznom, hogy az elkövetők száma 1995-höz képest csökkent, elsősorban a tisztikategóriában (160-ról 90-re).

Az említettek által megvalósított katonai bűncselekmények száma 146 volt. A többségét (75) a szolgálati bűncselekmények jelentették, ezek között 48 volt a szolgálatban kötelességszegés. Az előljárói bűncselekmények száma 39 volt, de ezen belül mindössze 9 esetben került sor alárendelt megsértésének

megállapítására, a többi bűncselekmény más jellegű előjáró hatalommal visszaélés, intézkedés vagy ellenőrzés elmulasztása volt.

A nem sorállományú katonák katonai büntetőeljárásban elbírált köztörvényi bűncselekményeinek száma 296 volt. Ezek 61 %-a (182) volt vagyoni bűncselekmény, 22,5 %-a pedig közrend elleni bűncselekmény (67), mégpedig zömmel okirat-hamisítás (51). Az említett okirat-hamisítások, amelyek az itt tárgyalt köztörvényi bűncselekmények 19 %-át teszik ki, kivétel nélkül valamilyen vagyoni bűncselekménnyel voltak halmazatban (menetlevelek, élelmezési utalványok, stb. hamisításáról volt szó), azaz az ügyek 80 %-ában valamilyen vagyoni haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekményt állapítottunk meg. Ha ezt az adatot összevetjük a nem sorállományú katonák magánéleti bűncselekményeinél említett adatokkal, akkor szembetűnik a nagy különbség, - 18,5 illetve 80 % - amelyre az lehet a magyarázat, hogy az esetek többségében nem bűnözői beállítódásról van szó, hanem arról, hogy a szolgálati körülmények között, a szolgálati helyeken több lehetőség kínálkozik vagyoni elleni bűncselekmény elkövetésére.

Ha csak vázlatosan is - és ismét hangsúlyozni szeretném, hogy nem a kriminológia tudományos igényeinek megfelelően - ennyiben kívántam bemutatni Önöknek a bűnözés helyzetét a Magyar Honvédségnél.

Szeretném azonban azt is elmondani, hogy ha nem is tekinthetjük feladatunknak a bűnügyi adatok tudományos igényű elemzését, arra mégis törekszünk, hogy átlássuk a hadseregben érzékelhető bűnügyi és fegyelmi tendenciákat és erre mindazok figyelmét felhívjuk, akik a bűnmegelőzés érdekében tehetnek valamit.

Természetesen azt tartjuk alapvetőnek, hogy minden normasértést megfelelő törvényes eljárás és felelősségre vonás kövessen. Törekszünk tehát arra, hogy bűncselekmény ne legyen eltitkolható a hatóságok előtt (az elmúlt években sajnos nem egy

parancsnok ellen kellett hivatali bűnpártolás vagy előjárói intézkedés elmulasztása miatt intézkedni), a büntetőeljárások során egyaránt nagy gondot fordítunk a gyorsaságra is és az eredményességre is. Elmondhatom, hogy a katonai büntetőeljárásban az időszerűségi mutatók igen jók, és magas szinten állandósultak. Az elmúlt évben az ügyek 91 %-ában a két hónapos alaphatáridőn belül befejeztük a nyomozást, 6 hónapon túli ügyünk mindössze 10 volt.

Itt említeném meg, hogy véleményünk szerint katonai körülmények között különösen fontos és hasznos bűnmegelőzési eszközként fogható fel az előállítási eljárás, és bár a nem katonai eljárásban 1992. óta folyamatosan csökkent, és az elmúlt évben 1,6 %-ot tett ki az ilyen eljárások száma, katonai büntetőeljárásban évről évre sikerül fokozni ezen eljárások számát, és tavaly az ügyek 16 %-ában történt bíróság elé állítás.

Az ún. vádas ügyeknek egyébként 79 %-ában a feljelentés napjától számított 4 hónapon belül határozat született.

A nyomozások tapasztalatai alapján az elmúlt évben 65 esetben éltünk szignalizációval különböző katonai parancsnokoknál, 210 katonával szemben kezdeményeztünk fegyelmi eljárást a bűncselekménnyel összefüggésben levő fegyelemsértés miatt, 28 esetben kezdeményeztünk kártérítési eljárást vagy egyéb vizsgálatot.

Büntetőjogon kívüli tevékenységünk elsősorban a bűnmegelőzést szolgálja. Törvényességi vizsgálataink zömmel arra irányulnak, hogy a katonák alapvető jogait biztosító jogszabályok érvényesülését elősegítsék. Az elmúlt évben több mint 8000 katonára előtt 83 jogi felvilágosító előadást tartottunk, elsősorban a katonák jogi nevelése érdekében. Célunk a jogszabály megismertetése, megértetése, elfogadtatása, azaz az önkéntes jogkövetés elősegítése.

Megköszönöm megtisztelő érdeklődésüket és figyelmüket.

Jegyzetek

¹ Dr. Szabó András: Társadalmi-gazdasági fejlődés és a fiatal korosztályok bűnözése. (MTA Állam- és Jogtudományi Intézet kiadványai. Társadalom és jog III. Budapest, 1972. 20. oldal)

² Az előadás megtartását követően, 1997. június 4-5-én megrendezésre került a III. Nemzetközi Katonai Büntetőjogi Konferencia előadásai a következők voltak:

Hauber Ernő ezredes, az MH Parancsnokság Jogi és Igazgatási Iroda Fegyelmi Osztályának vezetője: "A sorkatonák egymás közötti kapcsolataiban előforduló durvaságok, konfliktusok helyzete; megelőzésének parancsnoki lehetőségei."

Dr. Krizbai János ezredes, szociológus, az MH humán főcsoportfőnök helyettese, személyügyi csoportfőnök: "A sorkatonák közötti viszony társadalmi és szervezeti összefüggései."

Dr. Bognár László nyugállományú orvos ezredes, az MH mentálhigiénés főszakorvosa: "Viselkedési anomáliák a sorállomány körében."

Dr. Polt Péter, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese: "Az ombudsmann és az alkotmányos jogok védelme a honvédségnél."

Dr. Mezei László ezredes, a Katonai Főügyészség főosztályvezető helyettes ügyésze: "A katonák egymás közötti magatartásának büntetőjogi vonatkozásai."

A tárgyalt kérdésekkel kapcsolatban tájékoztatót adott továbbá:

Rogelio Martinez Vázquez vezérőrnagy, katonai főügyész (Spanyolország);

Niels Christiansen, a katonai főügyész helyettese (Dánia);

James W. Rant, királyi tanácsos, a Katonai Jogi Szolgálat főnöke (Nagy-Britannia);

A.P. Besier, az Arnheimi Katoni Ügyészség vezetője (Hollandia);

Dr. Dieter Anders tartalékos ezredes, a Szövetségi Legfőbb Ügyészség főügyésze (Németország);

Panagiotis Kremmydiotis hb. őrnagy, a Légierő Katonai Bírósága mellett működő katonai ügyészség vezető helyettese (Görögország);

Dr. Aloiz Siro ezredes, katonai főügyész, legfőbb ügyész helyettes (Szlovákia);

Thomas J. Romig ezredes, az USA Szárazföldi Haderő Németországban állomásozó v. Hadtest Jogi Szolgálat főnöke (USA);

David M. Berkson a Katonai Jogi Szolgálat főnökének helyettese, a Németországban állomásozó csapatoknál (Nagy-Britannia);

Giuseppe Scandurra hadtesttábornok, katonai főügyész (Olaszország);

Gérald Wailliez ezredes, a Brüsszeli Katonai Ügyészség vezetőjének első helyettese (Belgium);

Gunnar Johnsen ezredes, vezető jogtanácsos (Norvégia).